

МОТИВАЦІЯ ДО МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ МИСТЕЦЬКОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

Стаття присвячена проблемі мотивації учнів до навчальної діяльності в закладах позашкільної спеціалізованої освіти. Розглянуто особливості мистецького освітнього процесу в сучасних умовах. Підкреслено важливість художнього спілкування з творами музичного мистецтва для розвитку мотиваційної сфери особистості. Запропоновано шляхи та методи педагогічної праці щодо підвищення мотивації учнів до музичного навчання.

Ключові слова: *мотивація учнів, мистецький освітній процес, музично-виконавська діяльність, художнє спілкування.*

Мотивація навчальної діяльності завжди була однією з фундаментальних проблем педагогіки. Від спрямованості та рівня її сформованості залежить успішність освітнього процесу. Вивченню мотиваційної сфери особистості присвятили праці видатні вітчизняні та зарубіжні вчені [3].

У сучасних умовах організації мистецького освітнього процесу актуальність питання мотивації до музичного навчання учнів зростає ще більше. Вже третій рік поспіль значні потрясіння у нашому суспільстві (воєнний стан, карантинні обмеження) спричиняють зміну умов праці та навчання учнів, та, як наслідок, зниження їхньої зацікавленості у результатах власної навчальної діяльності. Саме в цих умовах викладачам мистецьких шкіл необхідно продовжувати важливу справу виховання та розвитку учнів, розкриття їх художньо-творчого потенціалу й музичних задатків на основі підвищення мотивації до навчання.

Мотивація (від лат. *movere* «рухати») – все, що рухає людину, спонукає її до дії, змушує із завзятістю та наполегливістю виконувати поставлені завдання. Мотиваційна сфера особистості включає багатоманітність її установок, цілей, інтересів, переконань, розкриває зміст та спрямованість потреб, які виконують

функцію регулювання діяльності та поведінки [4, с. 152]. Як зазначає С. Занюк, мотивація – це сукупність спонукальних факторів, які визначають активність особистості. Мотивом є сформоване під впливом соціального середовища та життєвого досвіду спонукання, яке стає внутрішньою безпосередньою причиною дій і виражає особистісне ставлення людини до власної діяльності [1, с. 112].

Мотивація навчальної діяльності спонукає учнів до активного засвоєння змісту освіти та поряд зі здібностями, знаннями, навичками стає одним з найважливіших факторів забезпечення успіху навчання. З нею безпосередньо пов'язане особистісне та професійне зростання.

Психологи підкреслюють зв'язок різних типів ставлення учнів до навчання з характером мотивації.

Для негативного ставлення до навчання пізнавальні мотиви обмежуються отриманою оцінкою; в учнів не сформована здатність ставити цілі, долати труднощі; відсутнє вміння виконувати навчальні завдання.

За позитивного (аморфного) ставлення учнів до навчання передовсім домінують соціальні мотиви обов'язку, розуміння цілей, визначених викладачем.

За позитивного (пізнавального) ставлення до навчання діяльність в учнів спостерігається не тільки відтворення за зразками способів дій, але й виконання дій з власної ініціативи; виникнення самостійно визначених цілей. Розвивається вміння оцінювати свою навчальну діяльність, перевіряти та контролювати себе.

За позитивного (відповідального) ставлення школяра до навчання мотивація характеризується вміннями ставити цілі та реалізовувати їх, долаючи перешкоди; спостерігається поступовий перехід до творчої діяльності.

За висновками дослідників, існують різні види мотивації. Зовнішня виникає під впливом та тиском зовнішніх імпульсів, а саме вимог, наказів, примусів (з боку викладачів чи батьків). Тобто, людина зобов'язана виконувати чийсь волю. Внутрішня мотивація «зароджується» під впливом інтересу до знань, допитливості, потреби у новій інформації, бажанні реалізувати себе, свої

здібності. Тоді людина діє, щоб отримати задоволення від результату діяльності та самореалізуватись.

Учні із зовнішньою мотивацією, як правило, не прагнуть до подолання труднощів під час виконання навчальних завдань. Вони виконують лише те, що необхідно для отримання оцінки чи нагороди. Внутрішня мотивація ґрунтується на власній зацікавленості у результаті, тому є важливою умовою успішного навчання. Перевагою внутрішньої мотивації треба назвати емоційне задоволення від виконання завдання, підвищення самоповаги дитини, її самооцінки. Відповідно, викладачеві необхідно створити таке навчальне середовище, у якому учні перейдуть від зовнішньої мотивації до більш внутрішньої.

Формування мотивації до музичного навчання неможливо здійснити без урахування домінуючих потреб на кожному віковому етапі розвитку дитини, які, зі свого боку, залежать від тих зрушень, що відбуваються у внутрішній структурі особистості, а також від зовнішніх обставин її життєдіяльності.

Так, для учнів початкової школи, основною та важливою діяльністю є ігрова. Навчальна діяльність учнів здійснюється та підтримується переважно за рахунок задоволення, контролю батьків, поступового усвідомлення необхідності навчання. Стимулом для цього є похвала, хороша оцінка. Для цього вікового періоду важливо розвивати природну допитливість дитини, «навчати, граючись» або «граючись, навчати», адже саме під час гри дитина без напруги засвоює і закріплює надзвичайно багато інформації.

При переході дитини до середніх та старших класів різко збільшується рівень навчального навантаження, змінюється характер взаємовідносин з батьками та викладачами. У цьому віці учні виявляють особливу увагу до нових і невідомих обставин, непередбачуваності, потребують підтримки та поваги.

Для підлітків провідною діяльністю є спілкування, основними значущими особистостями стають друзі та ровесники. Діти у цьому віці емоційно вразливі, чутливі до критики, невдач і помилок. Кращим засобом впливу на них є повага, визнання особистості. Тому варто звертати увагу на зв'язок навчального

матеріалу із реальним життям, його значимості особисто для дитини, надавати свободу вибору учня, можливість виразити свою індивідуальність, висловити власну думку, проявити самостійність, зміцнювати віру у власні сили.

Перед старшокласниками постає необхідність вибору подальшого життєвого шляху, майбутньої професії. Інтерес до знань залежить від престижності освіти серед друзів, від планів самої дитини на своє майбутнє, від усвідомленості необхідності отриманих знань. Саме практичне використання знань та навиків впливає на вироблення стійкої навчальної мотивації.

Як же побудувати процес навчання, щоб природний дитячий інтерес до музичного мистецтва не тільки не згасав, а поступово розвивався, створюючи підґрунтя для творчого особистісного розвитку?

У процесі пізнання музичного мистецтва домінувати має зацікавленість учнів, художнє спілкування з творами мистецтва, усвідомлення значимості результату своєї діяльності. Тобто, якщо навчальний матеріал буде доступним і цікавим, а музичні твори емоційно близькі учням, тоді під час їх засвоєння вони отримуватимуть задоволення від результатів своєї навчальної діяльності, від спілкування з мистецтвом. Як зазначає О. Рудницька, «у процесі художнього спілкування, що охоплює рівні емоційно-сислового пошуку смислу, усвідомлення власних особливостей, індивідуальне ставлення до твору та його інтерпретацію, бачення себе у світлі концептуальних авторських ідей, зникають межі між образним змістом твору та внутрішнім Я особистості, виникають найінтимніші почуття, нові орієнтири вирішення поставлених проблем, що є винятково важливими умовами досягнення ефективності мистецької освіти» [2, с. 39].

Найбільше у зростанні мотивації до навчання сприяє відчуття успіху. Учні схильні докласти значних зусиль, коли навчальна ситуація приємна для них і коли вони передчувають успіх. Тому так важливо ставити навчальні завдання оптимального рівня складності. Тобто, спочатку потрібно створити ситуацію успіху, а потім підвищувати вимоги. Нереальні цілі зазвичай призводять до розчарування та втрати інтересу до навчання.

Натомість, якщо постійно ставити учню занадто прості завдання, які не вимагають зусиль, то втрачається відчуття успіху, а відповідно і стимул до подальшого навчання. Радість успіху і прагнення до нових звершень приходить тоді, коли для досягнення мети доводиться докласти зусиль, подолати труднощі. Крім того, необхідно надавати своїм вимогам особистісної спрямованості, а саме наголошувати дитині, що це потрібно зробити задля її розвитку, підтримувати найменші успіхи, будь-які позитивні зрушення, давати шанси, віру у власні сили.

Необхідно враховувати й те, що в сучасних умовах оптимальною та безпечною формою організації освітнього процесу є дистанційна. Крім того, що необхідно дотримуватись загальних правил організації такого навчання та гігієни користування гаджетами, досить важливо з розумінням ставитися до розгубленості, неуважності та інертності учнів під час онлайн-занять. Адже у будь-якій кризовій ситуації людина відчуває себе безпорадною, втрачає контроль над собою. В такому разі основною метою навчання є максимальні турбота та підтримка, яка допоможе стабілізувати психологічний та емоційний стан учнів. Тобто, мистецька школа як раз і має стати тим осередком, який надасть змогу дітям отримати допомогу у стресовій ситуації, впевненість у собі.

Тому так важливо обрати найзручніший інструмент взаємодії з вихованцями (платформу для занять, формат завдань), контролювати зворотний зв'язок. Не треба перевантажувати заняття, намагатись індивідуально визначати доцільність та обсяг домашніх завдань, фіксувати особистий прогрес кожного.

Пріоритетним завданням педагога стає створення атмосфери взаєморозуміння, поваги та любові, сприяння самореалізації кожної дитини, можливості звертатися до нього за порадами. Доцільно обговорювати з учнями наприкінці уроку не лише те, що вони дізналися чи опанували, але й те, що сподобалось, що хотілося би зробити по-іншому.

Для підвищення мотивації до навчання можна перед початком уроку проводити мотиваційні хвилинки. Адже апатичність дітей цілком може бути

пов'язана з тим, що вони замкнені у межах подій, які відбуваються просто зараз. Але варто спрямовувати погляд школярів у майбутнє, просити їх прогнозувати, передбачати майбутню ситуацію, будувати плани.

Під час вибору навчального репертуару треба враховувати інтереси та нахили учнів, максимально використовувати наміри. При цьому ставити зрозумілі та конкретні цілі: вивчити музичний твір для певного благодійного заходу, взяти участь у запланованому концерті, конкурсному змаганні.

У процесі просування до мети важливо фіксувати всі проміжні результати, щоб учень розумів, що він вже вміє і що треба ще зробити, чому навчитись. Крім того, основним завданням викладача має бути збереження досягнутих раніше результатів навчання, тому доречно розробляти завдання на підтримання, закріплення набутих умінь та навичок.

Важливо надавати дітям свободу вибору, можливість максимально виявити свою ініціативу, як і привчати їх до аналізу своєї діяльності, порівнювати отримані результати роботи з попередніми власними успіхами.

Також доцільно застосовувати нестандартні форми проведення уроку, ігрові ситуації, періодично створювати ефект новизни та непередбачуваності, показувати учням гарний приклад своєю захопленістю предметом і мистецтвом.

Висновки. Мотивація до навчання учнів є однією з головних умов реалізації мистецького освітнього процесу. Вона не тільки сприяє розвитку загальних та музичних здібностей, але й стає рушійною силою удосконалення особистості загалом. Знання всіх особливостей мотиваційної сфери людини допоможе перейти від інтуїтивного та випадкового вибору педагогічних прийомів до свідомого використання форм і методів роботи. Успіх завжди супроводжує педагога, який творчо підходить до справи, добре уявляє план дій, варіює та перебудовує свою роботу залежно від обставин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Занюк С. С. Психологія мотивації : навч. посібник. Київ : Либідь, 2002. 304 с.
2. Мистецька освіта в Україні: теорія і практика / О. П. Рудницька та ін. ; заг. ред. О. В. Михайличенко. Суми : СДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. 255 с.
3. Мотивація як фактор успіху навчальної діяльності / уклад. Грущенко С. І. Харків : ХНПУ, 2019. 40 с.
4. Психологічний словник / авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергієнкова ; ред. Н. А. Побірченко. Київ : Науковий світ, 2007. 274 с.